

**ПАРЦЕЛЯЦІЯ ЯК ЗАСІБ ЕКСПРЕСИВНОСТІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ
(НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ МАРІЇ МАТІОС «НАЦІЯ. ОДКРОВЕННЯ»)**

У статті розглядаються структурно-стилістичні особливості парцеляції у збірці Марії Матіос «Нація. Одкровення».

Ключові слова: парцеляція, експресивний синтаксис, синтаксична конструкція, семантика.

The article deals with the structural and stylistic particularities of the parceling in Maria Matios's collection «Nation. Revelation».

Key words: *parceling, expressive syntax, syntax construction, semantics.*

Одним із недостатньо вивчених явищ сучасного синтаксису, що впевнено переходить із розмовної мови в літературну, є парцеляція (фр. *parcelle* – частка). Дослідники розуміють її як «прийом стилістичного синтаксису, що полягає в розчленуванні цілісної змістово-синтаксичної структури на інтонаційно та пунктуаційно ізольовані комунікативні частини – окремі речення» [2, с.369]. Членуються переважно складні або досить поширені речення, наслідком чого є виникнення двох частин, з яких основну називають базовою, а іншу – парцелятом. Наприклад: *«А ґрунта заґриміли до колґоспу. Сама їх Юр'яна віддавала. Своєю рукою. Телицю віддала. Корову. Двох конів. Три вози. І всі ґрунта. Лісок у Тренеті. Пашу у Виході. Городи на піску. Ой, Господи праведний... Як не розірвалося їй серце? Лишилася жменя присадиби, коровка й свині. На восьмеро – а тепер з Павлінкою й Паюткою – десятеро душ»*[1,с. 43-44]. Такі конструкції комунікативно виділені і цим привертають до себе увагу. «Парцеляція фактично стає засобом зняття конфлікту між виражальними можливостями структури речення і необхідністю подання

інформації під певним кутом зору, з додатковим оцінним семантичним компонентом, який у непарцельованих структурах звичайно є відсутнім чи прихованим» [3, с.9].

Науковці відзначають, що явище парцеляції характерне для творів письменників, «мова яких має виразні ознаки психологізму міркувальності народнорозмовного мовлення» [2, с.371]. Ці риси уповні притаманні індивідуальному стилю відомої сучасної української авторки Марії Матіос. Тому мета статті – проаналізувати структурно-стилістичні особливості парцеляції у її збірці «Нація. Одкровення».

Парцельовані конструкції використовуються у художньому мовленні з метою змістового виділення, увиразнення, експресивізації певного фрагмента тексту. У досліджуваному творі вони виконують кілька стилістичних функцій. Авторка використовує їх:

а) в описах для зображення обставин дії, актуалізації окремих деталей. Наприклад: *«Шльома важко зітхнув, проте надріз зробив. Але в самому кутику. Та й то з виворітного боку, так, що знак був майже непомітний»*[1,с. 14];

б) для передачі емоційно-психічного стану персонажа. Наприклад: *«Вона боїться. Боїться страшної, а головне – непотрібної смерті в темені й задусі Климишиної криївки»*[1,с. 101]; *«І враз страшна думка забилася в скроні: а що, як він пішов привести емгебістів?! Купити собі життя її смертю?!»*[1,с. 128]; *«У неї дрібні діти. І вона би запротоколила свою душу й нечистому, аби лиш їм нічого не грозило. Але вже. Загрозило. Сьогодні. Нагло, як нагла смерть»*[1,с. 44].

в) для конкретизації змісту базової частини вислову. Наприклад: *«Але вона лихе про нього думає. Про Довгопола»*[1,с. 50]; *«Він зрозумів: Естер згадує надгробок Абрамові. Той, що його під час війни допомогла зробити Марія»*[1,с. 18]; *«А навесні Естер вродила дитину. Русяву дівчинку. І назвала її Ханю»*[1,с. 21];

г) для ритмізації прози, створення у читача ефекту «присутності»,

безпосередності відчуттів, на які орієнтоване зображення. Наприклад: *«А тут буде не одна, а дванадцять службів!*

Рано й увечір,

Рано й увечір,

І так шість божих днів»[1,с. 81];

«А йти треба легально. Вулицею. Гостинцем. Шляхом»[1,с. 106]; *«Доходило туги, але цілком ясно: Коляй з Юрком лишили її саму. Вовкам, ведмедям, мисливцям у погонах»*[1,с. 127]; *«Але через три дні коло церкви... Коли Анна на своєму коникові чекатиме Іларія... Коли схилить убрану віночками й стрічками голівоньку перед своїм господарем... Коли подасть ручку з коня... Коли присягне йому при всьому християнському людові... Коли...»*[1,с. 155];

д) для створення ефекту невимушеності, спонтанності спілкування. Наприклад: *«... Сама чула, як коло худоби співали. Усі чотири хлопці. Ви ж знаєте, які в нас хлопці... А ви що, не хочете, аби у вас було побілено до свята? Я й удома білю. Перед Великоднем»*[1,с. 48]; *«Але ж бо наш тато заслужив такого знання – дня й години своєї смерті. Бо тато говорив всі говіння, в свято не робив, не лихословив, ворогів не наживав. Маму не бив. Дітей на стороні не мав. Любасок також. Людей не шахрував. Сповідався два рази на рік, бідного не обідив, з каліки не сміявся. Молитовні книжки все неділями читав і нас учив»*[1,с. 182];

е) для вираження авторського ставлення до зображуваного. Наприклад:

«Розколений надвоє світ.

Розколені люди.

Розиматовані судьби.

І жадоба помсти.

Нескінченної, чорної помсти, кривавої бойні. За чесне ім'я. За правду, писану Богом, а не кривавою шматтю з сільради. За правду, що вже не має прощення й помилування. Бо кров тече потоками, криваві сльози стікають морями, й ніхто не дає ані спину, ані стриму, ані очищення.

І нема надії ані на кого.

Ані на кого, анікогісінького...»[1,с. 76];

«І ходить коло них чи то звірина, чи людина з карабіном, і посвистує, ніби з радості чи з хмелю, не закривши осклілих очей убитих, не засвітивши їм свічечки – так, наче людина з карабіном вроджена вовчицею, а не жінкою, бо не має людина людського серця. Й жалю не має. Й страху перед гріхом»[1,с. 77]; ***«Та ба, тих також позабирали. Бо згинули їхні господарики... Без свічечки, без трембіти, без хреста»***[1,с. 81];

є) для прихованої іронії. Наприклад: ***«І Сандуляка, й багатьох інших із Тисової Рівні забрали до цісарєвого війська. Мститися за смерть кронпринца»***[1,с. 10]; ***«А як вже зробить, то будуть вони над газдами газди. З його худобою та з її лісами»***[1,с. 155];

ж) для ефекту „уповільненого кадру” (за допомогою непередбачуваної паузи) або створення враження пришвидшення подій. Наприклад: ***«Голосно, так голосно й протяжно, що, здавалося, пересилила шум водоспаду, свиснула. Раз. Удруге»***[1,с. 127]; ***«А далі не казав більше нічого, лиш цілоденно молився. Уліті – поза ворітьми, в малюсінькій капличці, що склав своїми ослабленими руками після Маріїної смерті. Взимку – в скупо нагрітій, проте щедро обвішаній образами хаті. Так, що декотрі молодиці з Пісків, які носили Тимофієві їсти, подеколи не доходили два кілометри до каплички коло церкви на службу Божу, а припадали перед Сандуляковими образами в хаті»***[1,с. 25].

За типом парцельованої одиниці у збірці М. Матіос зустрічаємо такі парцеляти:

а) парцельований член речення. Наприклад: ***«Та вгнатися за її ростом жодному дереву було не під силу. Ні на пісках, ні в усій Тисовій Рівні»***[1,с. 8]; ***«Вона добра. Чиста. І на жидівку не схожа»***[1,с. 24]; ***«Є причина: треба вивозити. За пособництво»***[1,с. 78];

б) парцельована підрядна частина. Наприклад: ***«Маїталерка із Сундуляками трималася якщо й не тепло, то, принаймні, чемно й рівно. Як то буває між близькими не за духом, а близькими територіально сусідами»***[1,с. 11];

«Калина мала велику перевагу над усіма іншими гешефтарями краю: вона ніколи нікого не дурила. Через те в неї завжди завізно»[1,с. 95]; *«... Ішла Катерина, всім тілом нахилившись уперед. Ніби долала невидиму стіну»*[1,с. 159];

в) парцельовані декілька підрядних частин, об'єднаних в межах однієї конструкції. Наприклад: *«На першу труну дід сам вибирав породу й рубав дерево тоді, коли треба. Бо то, що рубане в червні, – червие»*[1,с. 177]; *«І за всім треба дивитися. Бо це таке газдівство, що важніше від усього другого»*[1,с. 183]; *«А тих, що люблять ворожити, не пускайте близько до тіла. Бо то таке можна наворожити на мертвій людині, що не одна жива, як мертва, стане»*[1,с. 192];

г) парцельований член речення та підрядна частина. Наприклад: *«Треба забирати. Разом із дітьми й жінкою. Щоб іншим була наука»*[1,с. 80 *«Вона знову хотіла кричати на весь ліс, на всі гори. Стати отак на найвищій точці скали – й ридати й трембінати, щоб її почув іще хтось, окрім гука»*[1,с. 127] тощо.

Як відомо, під впливом тенденцій постмодернізму формуються нові нестандартні умови та варіанти парцеляції (зокрема, різновиди графічного розчленування тексту: абзацне розташування компонентів, вертикальний пробіл тощо). Використовує такі прийоми і М. Матіос. Наприклад: *«Іларій сам трохи припізнювався.*

Навмисно.

Аби люди мали коли надивитися на його Анну, аби Анна знала відтепер, що він над нею має волю, й аби другі знали, що молода, як споконвіку велося в Розтоках, – мусить чекати молодого»[1,с. 155-156];

«Всім неділь тому Іларій засватав Гафтинякову Анну.

Білу – як ранній туман,

Свіжжу – як молода гулянка,

Неторкану – як опівнічна вода»[1,с. 150].

Отже, парцельовані конструкції у збірці «Нація. Одкровення»

вирізняються емоційністю, невимушеністю, експресивною силою, підвищеною динамікою у передачі інформації та є характерною ознакою художнього мовлення Марії Матіос.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матіос М.В. Нація. Одкровення / Марія Матіос. – 3-є вид., доп. – Львів: Піраміда, 2006. – 204 с.
2. Мацько Л.І. Стилїстика української мови: Підручник / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько; За ред. проф. Л.І. Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 462 с.
3. Федонюк В.Є. Парцеляція в сучасній чеській літературній мові: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.03 / В.Є. Федонюк; НАН України. Ін-т укр. мови. – К., 2001. – 22 с.

Бондаренко Л. Г. Парцеляція як засіб експресивності художнього тексту (на матеріалі збірки Марії Матіос «Нація. Одкровення») / Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: Збірник наукових праць. Випуск 21. – Херсон: ХДУ, 2014. – С. 163-165.